

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1779

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1058

Kitap Adı : Gelenekten Moderne Arap Dili Morfolojisi

Alt Başlık : Paradigmatik, Metodolojik ve Kavramsal Değişim Üzerine Bir İnceleme

Book Title : From Traditional to Modern Morphology of Arabic Language

Subtitle : An Analysis on Paradigmatic, Methodological and Conceptual Change

ISBN : 978-625-8724-13-4

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724134

Yazar | Author: Murat Çiftli | orcid.org/0000-0003-1140-3879

Kurum | Institution: Atatürk Üniversitesi

ROR ID: ror.org/03je5c526

Editör | Editor: Adem Keser | orcid.org/0000-0003-2523-9766

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 312 (xviii + 294)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: CFDC - Morfoloji (Dilbilim) | Linguistics: morphology

BISAC: LAN009060 - Dilbilim / Morfoloji | Language Arts & Disciplines / Linguistics / Morphology

THEMA: CFDC - Morfoloji (Dilbilim) | Linguistics: morphology

LC Classification: P241 - Morfoloji | Grammar – Morphology

DEWEY: 415 - Morfoloji | Grammar of specific aspects – Morphology

WoS Category: Dilbilim | Linguistics

WoS Citation Topics Meso: 6.2 - Dilbilim Kuramı | Linguistic Theory

WoS Citation Topics Micro: 6.2.23 - Morfolojik Analiz ve Sözcük Yapısı | Morphological Analysis and Word Structure

Scopus Subject Areas: 1203 - Dilbilim | Linguistics

Atıf Bilgisi | Cite as: Çiftli, Murat. *Gelenekten Moderne Arap Dili Morfolojisi: Paradigmatik, Metodolojik ve Kavramsal Değişim Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

Bu çalışma, Prof. Dr. Mustafa KAYA danışmanlığında 08.08.2025 tarihinde savunması yapılan “Çağdaş Dönem Arap Biçimbilimi: Metodolojik ve Kavramsal Değişim” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Gelenekten Moderne Arap Dili Morfolojisi

Paradigmatik, Metodolojik ve
Kavramsal Değişim Üzerine Bir İnceleme

Dr. Murat ÇİFTLİ

Ankara 2025

Yazar Hakkında

Murat ÇİFTLİ

1976 yılında Erzurum'un Tortum ilçesine bağlı Meydanlar (Haşut-Vank) köyünde doğdu. İlk öğrenimini 1985-1986 yılında Aşağı Meydanlar Köyü İlkokulu'nda tamamladı. 1990 yılında İstanbul'un Beykoz ilçesindeki Göksu Kur'an Kursu'nda hıfzını ikmal etti. Ortaöğrenimini Eyüp İmam Hatip Lisesi'nde, lise öğrenimini ise İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1994 yılında başladığı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1999 yılında mezun oldu. 1999-2003 yılları arasında çeşitli vakıf ve derneklerde görev aldı. 2003 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde sekiz ay süreyle imam-hatip olarak görev yaptı. 2004-2014 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli İmam Hatip Liselerinde görev yaptı.

2014 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okutman olarak akademik kadroya katıldı. 2017 yılında Arapça'da Fiil Türetimi ve Fiil Kalıplarının Morfosemantiği başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2025 yılında ise Çağdaş Arap Biçimbilimi: Metodolojik ve Kavramsal Değişim başlıklı teziyle "doktor" unvanını aldı. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığının yürüttüğü Kur'an Kelimeleri Ansiklopedisi projesinde araştırmacı-yazar olarak bulundu ve proje kapsamında birçok madde kaleme aldı. Hâlen Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Doktor Öğretim Görevlisi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

About the Author

Murat ÇİFTLİ

He was born in Meydanlar (Haşut-Vank) village of Erzurum's Tortum district in 1976. He completed his primary education in Aşağı Meydanlar Elementary School in 1985-1986. In 1990, he completed his memorisation of the Quran at Göksu Quran Course in İstanbul's Beykoz district. He completed his secondary education in Eyüp İmam Hatip High School, and he completed his high school education in İstanbul İmam Hatip High School. Having started studying in 1994, he graduated from Marmara University Faculty of Theology in 1999. Between 1999 and 2003 he worked for various associations and foundations. In 2003, he worked as an imam-hatip for the Presidency of Religious Affairs for eight months. As a teacher, he served at different Imam-Hatip High Schools affiliated with the Ministry of National Education from 2004 to 2014.

In 2014, he joined the academic staff as an instructor for Atatürk University Faculty of Theology. In 2017, he completed his master's degree with the thesis titled Verb Derivation and the Morphosemantics of Verb Patterns in Arabic. In 2025, he earned his doctorate with the thesis entitled Contemporary Arabic Morphology: Methodological and Conceptual Change. Additionally, he served as a researcher-author in the project named Qur'anic Terms Encyclopaedia, which is conducted by the Presidency of Religious Affairs, and he authored numerous entries as part of the project. He currently pursues his academic studies as a PhD Lecturer at Atatürk University Faculty of Theology.

Kitap Hakkında

Gelenekten Moderne Arap Dili Morfolojisi Paradigmatik, Metodolojik ve Kavramsal Değişim Üzerine Bir İnceleme

Tarihsel süreçte dil incelemeleri, geleneksel dönemde özel dilbilim, modern dönemde ise genel dilbilim paradigması temelinde de yürütülmüştür. Bu paradigmatik dönüşüm, morfoloji alanında metodolojik, kuramsal ve kavramsal değişime yol açmıştır. Geleneksel dönemde Arap morfolojisi de özel dilbilim ekseninde ele alınmış ve bu dönemde kullanılan paradigma, metodoloji ve kavramsal çerçeve modern döneme kadar korunmuştur. Modern dönemde ise Arap morfolojisi genel morfolojinin yöntem, kuram ve kavramları ışığında yeniden incelenmiştir. Bu çalışmanın konusu, modern Arap morfolojisi araştırmalarında gerçekleşen paradigmatik, metodolojik ve kavramsal değişimdir. Amaç, bu değişimin genel çerçevesini ortaya koymak, Arap morfolojisini genel morfoloji perspektifinden incelemektir. Bu doğrultuda Arap morfolojisinin yapısındaki ve öğretimi alanındaki değişim, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Birinci bölümde, genel morfolojinin temel ilkeleri ve tarihi seyri ile Arap morfolojisinin tarihi seyrine yer verilerek konunun teorik arka planı oluşturulmuştur. İkinci bölümde, Arap morfolojisinin geleneksel ve modern dönemi; paradigma, metodoloji, disiplinin adlandırılması, morfolojik tipoloji, tanım, temel birim, sözcüklerin yapısal unsurları, kök ve köken meselesi ile kelime tasnifi başlıkları çerçevesinde sistematik biçimde ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Arap morfolojisinin sesbilim, bürünbilim, sözcükbilim gibi alanlarla ara kesitlerinde çağdaş dönemde görülen teorik açılımlar ve yeni kavramlar ele alınmıştır. Özetle bu çalışma, Arap morfoloji araştırmalarının çağdaş dönemde geçirdiği paradigmatik, metodolojik, kuramsal ve kavramsal dönüşümü bütüncül bir çerçevede ele almakta ve bu değişimin panoramik bir betimlemesini sunmaktadır.

Çalışmanın ulaştığı temel sonuçlar şunlardır: Geleneksel dönemdeki sarf çalışmaları, Arap morfolojisinin özgün yapısal özelliklerini merkeze almış ve Arapçaya özgü bir morfolojik sistemi çözümleyen kendine has metodoloji ve kavram setleri geliştirmiştir Modern Arap morfolo-

jisi ise genel morfoloji perspektiften, Arapçanın morfolojik yapısının evrensel yanlarına ışık tutmuş, metodolojisini, kuram ve kavramlarını bu bakış açısıyla şekillendirmiştir. Bu süreçte yapılan çalışmalar, genel morfolojinin kavram setlerini, karşılaştırmalı dil çalışmalarında kullanılacak biçimde Arapçaya kazandırmıştır. Dolayısıyla modern Arap morfoloji çalışmaları, geleneğin birikimini referans alan, onu tamamlayan, çeşitlendiren ve zenginleştiren bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sarf Çalışmaları; Arap Morfolojisi; Çağdaş Arap Morfolojisi; Arap Morfolojisinde Paradigmatik Değişim; Arap Morfolojisinde Metodolojik ve Kavramsal Değişim

About the Book

From Traditional to Modern Morphology of Arabic Language An Analysis on Paradigmatic, Methodological and Conceptual Change

Over the historical process, language studies were conducted under special linguistics during the traditional period, and during the modern period, they were conducted under the general linguistics paradigm, as well. This paradigmatic alteration led to methodological, theoretical and conceptual changes in the field of morphology. In the traditional period, Arabic morphology was also addressed within the framework of special linguistic, and the paradigm, the methodology and the conceptual framework used in this period were preserved until the modern period. As for the modern period, Arabic morphology has been re-evaluated in the light of methods, theories and concepts of general morphology.

The subject of this study is the paradigmatic, methodological and conceptual changes which have emerged in the modern Arabic morphology research. The purpose is to present the general framework of this change and to examine Arabic morphology from the general perspective of morphology. In this regard, changes in the structure of Arabic morphology and in the field of its education have been excluded from the scope of the study. In the first chapter, the theoretical background of the topic is established by covering the basic principles and historical development of general morphology as well as that of Arabic morphology. In the second chapter, the traditional and modern periods of Arabic morphology have been examined systematically and comparatively under the headings of paradigm, methodology, naming of the discipline, morphological typology, definition, basic unit, structural elements of words, root and origin issues and word classification. In the third chapter, theoretical developments and new concepts observed in the contemporary times at the intersections of Arabic morphology with fields such as phonetics, morphology and lexicology. In summary, this study comprehensively addresses the paradigmatic, methodological, theoretical and conceptual changes Arabic morphology has undergone during

the contemporary times and presents a panoramic description of this change.

The major findings of the study are as follows: The Şarf studies in the traditional period centred around the unique structural characteristics of Arabic morphology and developed a unique methodology and set of concepts analysing a morphological system specific to Arabic. Modern Arabic morphology, however, has shed light on the universal aspects of Arabic morphology from the perspective of general morphology, and has shaped its methodology, theories and concepts from this viewpoint. The studies, carried out in this process, have provided Arabic with the set of concepts belonging to general morphology in a way that they can be used in comparative linguistic studies. Therefore, modern Arabic morphology studies have the quality of referring to accumulated traditional knowledge, as well as completing, diversifying and enriching it.

Keywords: Şarf Studies, Arabic Morphology; Contemporary Arabic Morphology; Paradigmatic Change in Arabic Morphology; Methodological and Conceptual Changes in Arabic Morphology

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
BIÇİMBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
1.1. Genel Biçimbilimin Tarihsel Gelişimi	18
1.1.1. Geleneksel Dönem Biçimbilim Çalışmaları	19
1.1.1.1. Eski Dönem Biçimbilim Çalışmaları	20
1.1.1.2. Orta Dönem: Dillerin Tipolojik Tasnifi	24
1.1.1.2.1. Çözümleyici Diller	27
1.1.1.2.2. Birleşimsel Diller	28
1.1.1.3. Geleneksel Dönemde Biçimbilimsel Unsurlar: Kelime - Kök - Ek	33
1.1.2. Çağdaş Dilbilim Dönemi Biçimbilim Çalışmaları	34
1.1.2.1. Çağdaş Dilbilimde Dilin Tanımı	35
1.1.2.2. Çağdaş Dilbilimde Gösterge ve Gösterge-Sözcük İlişkisi	39
1.1.2.3. Dil Göstergesinin (Sözcüğün) Özellikleri	41
1.1.2.4. Dil Göstergesinin Bir Özelliği Olarak Çift Eklemlilik Kuramı	42
1.1.2.5. Kelime Kavramına İlişkin Eleştiriler	44
1.1.2.6. Taban ve Gövde Terimi	46
1.1.2.7. Çağdaş Biçimbilimde Temel Birim: Biçimbirim	47
1.1.2.8. Çağdaş Biçimbilim ve Ara Kesitleri	51
1.1.2.8.1. Biçimbilim-Sesbilim Ara Kesiti	53
1.1.2.8.2. Biçimbilim-Sözcükbilim-Sözlükbilim Ara Kesiti	55
1.1.2.8.3. Biçimbilim-Anlambilim Ara Kesiti	57
1.1.2.8.4. Biçimbilim-Sözdizim Ara Kesiti	58
1.1.2.8.5. Biçimbilim-Bürünbilim Ara Kesiti	60
1.2. Arap Biçimbiliminin Tarihsel Gelişimi	61
1.2.1. Geleneksel Dönemde Sarf İlmi: Doğuşu ve Gelişimi	61
1.2.2. Geleneksel Dönem Sarf Çalışmalarında Yöntem	70

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BİÇİMBİLİMİ'NİN METODOLOJİK ve

KAVRAMSAL DEĞİŞİMİ

	77
2.1. Alanın Paradigması, Metodolojisi ve Adlandırılması	78
2.1.1. Geleneksel Dönemde Alanın Paradigması, Metodolojisi ve Adı	79
2.1.2. Çağdaş Dönemde Alanın Paradigması, Metodolojisi ve Adı	83
2.2. Biçimbilimsel Tipolojisi	87
2.2.1. Geleneksel Dönem Tipoloji Kuramı: Mîzân-ı Sarfî	88
2.2.2. Çağdaş Dönemde Arapçanın Tipolojisine İlişkin Görüşler	92
2.2.2.1. Çağdaş Dönemde Mîzân-ı Sarfîye İlişkin Yeni Görüşler	93
2.2.2.2. Çağdaş Dönemde Arapçanın Biçimbilimsel Tipolojisi	97
2.3. Tanımı, Konusu ve Sınırları	102
2.3.1. Geleneksel Dönemde Tanımı, Konusu ve Sınırları	103
2.3.2. Çağdaş Dönemde Tanımı, Konusu ve Sınırları	107
2.4. Temel Olguları: Çekim-Türetim	112
2.4.1. Geleneksel Dönemde Çekim-Türetim Kavramları ve Sınırları	114
2.4.2. Çağdaş Dönem Arap Biçimbiliminde Çekim-Türetim	117
2.4.2.1. Çağdaş Arap Biçimbiliminde Çekim-Türetim Kavramları ve Sınırları	117
2.4.2.2. Genel Biçimbilim Açısından Geleneksel Dönemde Çekim-Türetim	119
2.4.2.2.1. Genel Biçimbilim Açısından Arapçanın Çekim Kavramları	120
2.4.2.2.2. Genel Biçimbilim Açısından Arapçanın Türetim Kavramları	124
2.5. Biçimbilimin Temel Birimi	126
2.5.1. Geleneksel Dönemde Arap Biçimbiliminin Temel Birimi: Kelime	128
2.5.2. Çağdaş Dönemde Arap Biçimbiliminin Temel Birimi	129
2.5.2.1. Geleneksel Kelime Tanımına İlişkin Eleştiriler	130
2.5.2.2. Çağdaş Arap Biçimbiliminde Temel Birim: Morfem	132
2.5.2.2.1. Morfem-Kelime İlişkisi	136
2.5.2.2.2. Morfemin Yapı Bakımından Çeşitleri	137

2.5.2.2.3. Morfemin Biçimbilimsel Çeşitleri	140
2.6. Kelimenin Unsurları	143
2.6.1. Geleneksel Dönemde Kelimenin Unsurları: Kök ve Zâid Harfler	144
2.6.2. Çağdaş Dönemde Kelimenin Unsurları: Kök, Ek ve Gövde	145
2.7. Kelimenin Kökü ve Kökeni	149
2.7.1. Geleneksel Dönemde Kelimenin Kökü ve Kökeni	150
2.7.2. Çağdaş Dönemde Kelimenin Kökü ve Kökeni	153
2.8. Kelimenin Tasnifi	157
2.8.1. Geleneksel Dönemde Kelimenin Tasnifi	159
2.8.2. Çağdaş Dönemde Kelimenin Tasnifi	160
2.8.2.1. Çağdaş Dönemde Geleneksel Tasnife Dönük Eleştiriler	161
2.8.2.2. Çağdaş Dönem Sınıflandırmaları ve Parametreleri	164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BİÇİMBİLİMİ'NİN ARA KESİTLERİNE İLİŞKİN YENİ

YAKLAŞIM ve KAVRAMLAR

3.1. Biçimbilim-Sesbilim Ara Kesiti	171
3.1.1. Geleneksel Dönem Biçimbilimsel - Sesbilim Ara Kesiti Kavramları	172
3.1.1.1. İ'lâl	177
3.1.1.2. İbdâl	182
3.1.1.3. İdgâm	184
3.1.1.4. Ta'vîz	184
3.1.2. Geleneksel Dönem Biçimbilimsel- Sesbilim Yaklaşımına Dönük Eleştiriler	186
3.1.3. Biçimbilimsel Sesbilim Eleştirilerin Odağı Olarak Arap Yazı Tipolojisi	191
3.1.4. Çağdaş Dönemde Biçimbilimsel Sesbilim Alanda Yeni Kavramlar	195
3.1.4.1. Harf Kavramına Dönük Eleştiriler ve Alternatif Yeni Kavramlar	197
3.1.4.1.1. Arapçada Ünsüzler	198
3.1.4.1.2. Arapçada Kısa Ünlüler	200

3.1.4.1.3. Arapçada Uzun Ünlüler	202
3.1.4.1.4. Arapçada Yarı Ünlüler	205
3.1.4.1.5. Diğer Bazı Kavramlar	208
3.1.4.2. Biçimbilimsel Sesbilim Alanın İlkelerine İlişkin Yeni Kavramlar	209
3.1.4.2.1. Benzeşme İlkesi	211
3.1.4.2.2. Benzeşmezlik İlkesi	216
3.1.4.3. Biçimbilimsel Sesbilim Alanda Yeni Bir Kavram: Hece	218
3.1.4.3.1. Sesbilimde Hece Kavramı ve Unsurları	220
3.1.4.3.2. Arapçada Hece Kavramı, Yapısı ve Türleri	222
3.1.4.3.3. Arapçada Hecelerle ilgili Temel Bazı İlkeler	226
3.1.4.3.4. Biçimbilimsel Sesbilim Açısından Arapçada Hece	229
3.1.4.3.5. Arapçada Hece-Kelime İlişkisi	235
3.1.4.3.6. Arapçada Hece-Biçimbirim (Morfem) İlişkisi	239
3.1.4.4. İsim ve Fiil Vezinlerine İlişkin Biçimbilimsel Sesbilim Açıklamalar	241
3.2. Biçimbilim-Bürünbilim Ara Kesiti	242
3.2.1. Arap Dili Çalışmalarında Biçimbilim-Bürünbilim İlişkisi	245
3.2.2. Çağdaş Dönemde Arap Dilinde Vurgu ve Çeşitleri	248
3.2.2.1. Cümlede Vurgu (Öbek Vurgusu)	248
3.2.2.2. Sözcükte Vurgu (Hece Vurgusu)	249
3.2.2.2.1. Sözcükte Birincil Vurgu ve Kuralları	250
3.2.2.2.2. Sözcükte İkincil Vurgu ve Kuralları	252
3.2.3. Biçimbilimsel Nedenlerle Vurgu Kayması	252
3.3. Biçimbilim-Sözdizim-Anlambilim-Sözcükbilim Ara Kesiti: Kelimeye İlişkin Yeni Tasnifler	253
3.3.1. İbrahîm Enîs'in Tasnifi	256
3.3.2. Temmâm Hassân'ın Tasnifi	257
3.3.3. Mehdî el-Mahzûmî'nin Tasnifi	260
3.4. Biçimbilim-Sözcükbilim Ara Kesiti	261
3.4.1. Geleneksel Sözcük Yapım Yollarına İlişkin Yeni Görüşler	264
3.4.2. Kelime Yapım Yollarından Birleştirme	269
SONUÇ	273
KAYNAKÇA	283
DİZİN	293

ÖN SÖZ

Dil, insana özgü güçlü ve büyüğü bir düzen, onu diğer varlıklardan ayıran temel bir özelliktir. İnsanoğlunun, hayatı kavrayışının en belirgin tezahürü ve aracı, dildir. İnsanın dil olgusuna dönük ilgisi, onu tanımlama ve açıklama çabası varoluşundan bugüne kadar devam etmiştir. Bu çaba, başlangıçta merak düzeyinde iken giderek bilimsel ve akademik bir düzeye evrilmiştir.

Dil çalışmaları geleneksel dönemde onun bizatihi kendisini incelemekten daha çok dînî ve edebî metinleri doğru anlama ve açıklama amacıyla belirli diller üzerinde yapılmıştır. Çağdaş dönemde ise genel dilbilim çalışmalarını hızlandıran siyâsî, iktisâdî ve bilimsel gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler, çağdaş dilbilimin doğuşunu hazırlamıştır. Bu bağlamda çağdaş dönemin; genel dilbilim çalışmalarının başladığı, dil çalışmalarının amaç ve metodolojisi bakımından farklılaştığı ve bu alanda metodolojik ve kavramsal değişimin yaşandığı bir kesit olduğu kabul edilir. Bu değişim, biçimbilim çalışmalarında da görülür.

Geleneksel dönemde dil çalışmalarına konu olan dillerden biri de Arapçadır. Arap dili, Arap dünyasının ve insanlık tarihinin bir dönüm noktası olan mîladî yedinci asırdan itibaren dilbilimsel çalışmalara konu olmuş ve çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu bağlamda Arap biçimbilimi alanında da önemli çalışmalar yapılmıştır. Hicrî üçüncü yüzyılda bağımsız bir ilim hüviyetini kazanan Arap biçimbilimi, hicri altıncı ve yedinci asırlarda günlük dönemine erişmiş ve bu dönemde daha sistematik eserler ortaya çıkmıştır. Arap biçimbilimine ilişkin olarak dil ekolleri arasındaki detaya ilişkin farklılıklar dışarıda bırakılırsa genel olarak bu alandaki çalışmaların metodolojisinin ve kavramsal çerçevesinin çağdaş döneme kadar değişmeden sürdüğü söylenebilir.

Çağdaş dönemde, genel biçimbilim çalışmalarının etkisi altında Arap biçimbilim çalışmalarında yeni görüş ve yaklaşımlar, yeni kavramlaştırmalar, tanımlamalar ve sınıflandırmalar, geleneksel yaklaşımlara dönük eleştiriler ve onların bir kısmının dilbilimsel açıdan yanlış olduğunu ileri süren görüşler serdedilmiştir. Bu çerçevede bu çalışma, son birkaç asırda özellikle son asırda Arap biçimbilim çalışmalarında görülen paradigmatik, metodolojik ve kavramsal değişimi, bu alandaki yeni görüş ve yaklaşımları konu edinmekte, ortaya çıkan değişimi teorik düzlemde ele almayı ve Arap biçimbilimini genel biçimbilim bakışıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca konusunu, genel biçimbilim ve Arap biçimbiliminin tarihsel gelişimi ile birlikte bir bütün halinde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın konusuna, amacına, yöntemine, sınırlılıklarına, literatür taramasına ve kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. Birinci bölüm, genel biçimbilim ve Arap biçimbiliminin tarihsel gelişimine ayrılmıştır. Bu bölümde, metodolojik değişim bağlamında hem genel biçimbilim hem de Arap biçimbilimi, geleneksel ve çağdaş dönem olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Bu bölümlerle çağdaş dönemde genel biçimbilimde metodolojik ve kavramsal dönüşümün gerçekleştiği, buna paralel olarak aynı değişimin Arap biçimbilim çalışmalarında da gerçekleştiği gösterilmek istenmektedir. Bu çerçevede bu bölümün *çağdaş dönem biçimbilimi* başlığı altında Arap biçimbiliminin kavramsal ve metodolojik dönüşümüne neden olan alt başlıklarına; dillerin biçimbilimsel açıdan sınıflandırılmaları, sözcüğün bir üst kavramı olarak gösterge kavramı ve özellikleri, kelime kavramının genel biçimbilim açısından yetersiz görülmesi, ona alternatif olarak üretilen morfem kavramı ve biçimbilimin, dilbilimin diğer alt alanlarıyla ilişkisi gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Bu başlıklar, çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünü ve alt başlık-

larını belirleyen bir öneme sahiptir. Böylece birinci bölümde, ikinci ve üçüncü bölümün kurgusunun ve alt başlıklarının dilbilimsel gerekçeleri ve dayanakları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde çağdaş Arap biçimbilimindeki metodolojik ve kavramsal değişim geleneksel dönemle karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Bu çerçevede iki dönem; Arap biçimbiliminin paradigması, metodolojisi ve adlandırılması, biçimbilimsel tipolojisi, tanımı ve sınırları, biçimbilimin iki temel kavramı çekim ve türetim, biçimbilimin temel birimi, sözcüklerin unsurları, kökü ve kelimenin sınıflandırılması gibi alt başlıkları çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise biçimbilimin diğer alanlarla ortak konuları veya ara kesitleri bağlamında çağdaş dönemde görülen yeni görüş, yaklaşım ve kavramlaştırmalara yer verilmiştir. Bu çerçevede üçüncü bölümde; biçimbilim-sesbilim ara kesitinde çağdaş dönemdeki biçimbilimsel sesbilim yaklaşımlara, biçimbilim-bürünbilim ara kesitinde bürünsel olgulardan bütünüyle sözcükle ilgili olan kelime (hece) vurgusuna, biçimbilim-sözdizim-sözcükbilim-anlambilim ara kesitinde çağdaş dönemdeki yeni sözcük sınıflandırmalarına ve biçimbilim-sözcükbilim-sözlükbilim ara kesitinde sözcük yapımına ilişkin yeni görüşlere yer verilmiştir.

Çalışma, bir dilbilim çalışması olması nedeniyle kuralcı bakış açısıyla değil, betimsel bir yöntemle yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın, ulusal alan yazında çağdaş Arap dilbilim alanında betimsel yöntemle yapılan çalışmalara katkı sunması beklenmektedir. Kapsamı gereği çalışmanın bütünüyle teorik düzlemde ele alınmasının zorunlu oluşu, çağdaş biçimbilim çalışmalarına vukufiyet gerektirmesi, geleneksel dönemi çağdaş dönemle mukayeseli biçimde ele alması gibi hususlar, araştırma sürecini zorlaştıran unsurlar olmuştur. Bu çalışmanın hazırlanması süre-

cinde beni her daim cesaretlendiren, engin akademik deneyimi ve alandaki derin birikimiyle bana yol gösteren Prof. Dr. Mustafa Kaya'ya, çalışmaya katkı sunan Prof. Dr. Selami Bakırcı, Doç. Dr. Yakup Kızılkaya, Doç. Dr. Fatih Akbaş ve Doç. Dr. Mücahit Elhut'a, müteşekkirim.

Dr. Murat ÇİFTLİ
Erzurum 2025